

Complexnummer: 516176

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Sluis-en uitwateringscomplex

Aantal complexonderdelen

5

Monumentnummers van complexonderdelen

516177, 516178, 516179, 516180, 516181

Woonplaats

Termunterzijl

Gemeente

Eemsdelta

Provincie

Groningen

Locatie van het hoofdobject

Mello Coendersbuurt 1, 9948 PL te Termunterzijl

Complexomschrijving

Complexomschrijving

Inleiding

SLUIS- EN UITWATERINGSCOMPLEX bestaande uit een SCHUTSLUIS (1870/1906), BOEZEMGEMAAL (1930/1931), SPUISLUIS (1906), BRANDSTOFTANK (1930/1931) en DOUANEHUISJE (1900/1910) gelegen aan de oostelijke arm van het Termunterzijldiep. Het complex is gebouwd in opdracht van het toenmalig waterschap Oldambt (tegenwoordig Eemsijlvest) en heeft een functionele relatie met de reeds van rijkswege beschermde Oude Zijl uit 1724 (Rijksmonumentnummer 35006).

De schutsluis gelegen in het dijklichaam, genaamd Nieuwe Sluis, is gebouwd in 1870. In 1906 werd de sluis vernieuwd en werd het benedensluishoofd gebouwd. In 1957, 1976 en 1980 werden de deuren vernieuwd. In aansluiting op de sluis werd ten westen in 1930/31 een boezemgemaal met brandstoftank gebouwd om de afstroming van het boezemwater te bevorderen.

Het elektrisch boezemgemaal Cremer, gelegen deels in en deels voor de dijk, werd genoemd naar P.G. Cremer, waterbouwkundige van het waterschap Oldambt, wiens laatste opdracht de bouw van dit gemaal was. In 1956 werd aan de linkerzijde een nieuw volume aangebouwd; dit komt wegens te geringe ouderdom niet voor bescherming van rijkswege in aanmerking. In 1972 werd een controlekamer ingebouwd. Oorspronkelijk werkte het gemaal op twee Werkspoormotoren, in 1956 kwam er een derde Werkspoordieselmotor bij en in 1972 werden de twee oude Werkspoormotoren vervangen door twee Bronsmotoren. Momenteel zijn nog een Werkspoordieselmotor (1956) en een Bronsmotor (1972) aanwezig. Daarnaast is een oude Storkdieselmotor aanwezig die van

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

elders is gehaald. De controlekamer en motoren komen eveneens wegens te geringe ouderdom niet voor bescherming van rijkswege in aanmerking. Het spuibecken, gebouwd in 1906 met als doel het voorkomen van het dichtslibben van de waterweg, is gelegen aan de oostzijde van de sluis. Het bekken bestaat uit een spuibecken en spuiopeningen met hefschuiven in het midden van de sluis. Het spuibecken is slechts tien jaar in gebruik geweest omdat het nooit goed heeft gefunctioneerd. Tijdelijk is het spuibecken in gebruik geweest als natuurbad. Omdat de spuisluis haar functie verloor, trad snel verval in.

Het douanehuisje uit omstreeks 1900/10 is gelegen tussen het gemaal en de sluis.

Nu een nieuw gemaal in de nieuwe zeekering wordt gebouwd, heeft het oude gemaal geen functie meer. Het waterschap heeft het plan opgevat om een museum in het oude gemaal te vestigen. Tevens zijn er plannen om een nieuw waterafvoerkanaal aan te leggen aan de oostzijde van de sluis. Het tracé van het kanaal is gepland door het oude spuibecken. Ondanks dat het oude spuibecken en spuisluis met schuifdeuren van groot belang waren voor de structuur en de waterbeheersing, is het spuibecken niet van grote betekenis in samenhang met de overige objecten en rechtvaardigt de grote doorbraak bescherming niet. Het spuibecken komt dan ook niet voor bescherming van rijkswege in aanmerking.

Waardering

Complex bestaande uit een schutsluis, gemaal, spuisluis, brandstoftank en douanehuisje van algemeen belang vanwege architectuur- en cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een sluis- en uitwateringscomplex uit de eerste helft van de twintigste eeuw in de provincie Groningen
- vanwege de bijzondere vormgeving en detaillering van het gemaal
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid van het complex en de afzonderlijke onderdelen
- vanwege de functionele relatie met het omringende landschap en de reeds beschermde zijl uit 1724
- vanwege de markante en beeldbepalende ligging in het omringende landschap
- historisch gezien van groot belang voor de ontwikkeling van het zijldorp Termunten

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 516177

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	27 augustus 2001
Kadaster deel/nr	82781/21

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*
Termunterzijl	Eemsdelta	Groningen

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Termunten	B			1346

Omschrijving**

Omschrijving

Het één verdieping hoge BOEZEMGEMAAL (1930/1931) op rechthoekige plattegrond is opgetrokken in bruine baksteen en wordt gedekt door een zadeldak waarop oranje verbeterde Hollandse pannen; overkragende houten goot; twee gemetselde schoorstenen met vlaggenstok op de nokken en één aan de oostzijde; siermetselwerk in de topgevels; gemetseld fries. De gevels worden geleed door staande achtruits vensters met vierruits bovenlicht met betonnen middendorpel en staande zesruits vensters, alle met ijzeren roedenverdeling en onder rollaag.

In de topgevel aan de voorzijde (zuidgevel) drie achtruits vensters met vierruits bovenlichten waarboven in natuursteen de naam 'Cremer' en een gevelsteen waarin het wapen van het voormalig waterschap Oldambt.

De entree onder een betonnen luifel bevindt zich in de westgevel en bestaat uit twee opgeklampte houten deuren waarin glas in ruitvorm met tweedelig bovenlicht; gemetselde pilasters. Boven de entree een gevelsteen waarin de tekst "Anno 1930-31: Wat onze zijlen niet vermogen, wordt door dit monster uitgespogen, dies is de boezem steeds gepast, te bergen polderen overlast". Links van de entree de niet-beschermda aanbouw, waarnaast een zesruits venster.

In de achtergevel (noordzijde) drie zesruits vensters.

In de oostgevel twee achtruits vensters met vierruits bovenlicht en twee zesruits vensters. De linkerzijde wordt afgesloten door een schoorsteen die doorgetrokken is in de gevelwand.

In het INTERIEUR zijn ondermeer van belang: de spantconstructie, de rood/zwarte tegelvloer, de witte tegellambrizing, de zwartmarmere gevelsteen waarin gegraveerd het bouwjaar, de leden van het bestuur en de namen van de waterbouwkundige en de aannemers.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Waardering

Boezemgemaal van algemeen belang vanwege architectuur- en cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een boezemgemaal aangedreven door dieselmotoren uit 1930/31 in de provincie Groningen
- vanwege de bijzondere vormgeving en detaillering
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid van exterieur en delen van het interieur
- als goed voorbeeld van het oeuvre van waterbouwkundige P.G. Cremer
- vanwege de ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen
- vanwege de opvallende en beeldbepalende ligging

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Gemaal (M)

Functie

Boezemgemaal

Monumentnummer*: 516178

Status rijksmonument
Inschrijving register* 27 augustus 2001
Kadaster deel/nr 82780/196

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Termunterzijl Eemsdelta Groningen

Locatiennaam Locatieomschrijving
Termunterzijl

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Apartement aanduiding Grondperceel
Termunten B 1347

Omschrijving**

SCHUTSLUIS (1870/1906) bestaande uit een BUITENSLUISHOOFD, een BENEDENSLUISHOOFD en een SCHUTKOLK.

Het BUITENSLUISHOOFD heeft bakstenen sluiswanden afgezet met natuurstenen dekstenen, die schuin oplopen in het talud van het dijklichaam, waarin een drietal puntdeuren; houten ebdeuren met loopbrug en leuning (1976); houten vloeddeuren (1980) met loopbrug en leuning; houten stormvloeddeuren (1957) met loopbrug en leuning; aan de zuidzijde dubbele schotbalkspanningen. Aan weerszijden een betonnen trap met niet-originele ijzeren balustrade; een plaquette waarin gegraveerd "Waterschap Oldambt 1870" en de namen van de bestuurders; een ijzeren bedieningsmechanisme dat met ijzeren I-profielen met de ebdeuren is verbonden. Tussen de vloed- en stormvloeddeuren een niet-originele ophaalbrug.

Het BENEDENSLUISHOOFD heeft gesinterde bakstenen sluiswanden, afgedekt met natuurstenen dekstenen, waarin geklonken stalen eb- en vloeddeuren. Op de vloeddeuren een loopbrug met leuning van geklonken ijzeren profielen. Aan weerszijden een ijzeren bedieningsmechanisme en een natuurstenen trap van acht treden. Aan de westzijde een natuurstenen monument op een niet-originele bakstenen onderbouw, waarin gegraveerd het bouwjaar 1906 (herplaatst in 1984).

De SCHUTKOLK heeft aan de zuidzijde wulfmuren en kubbestijlen (wanden van ijzeren stijlen waartussen verticale troggewelven van rode baksteen) en aan de noordzijde niet-originele wanden.

Waardering

Schutsluis van algemeen belang vanwege architectuur- en cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een schutsluis uit het eerste kwart van de twintigste eeuw in de provincie Groningen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege de redelijk hoge mate van gaafheid
- vanwege de functionele relatie met het omliggende land en de overige complexonderdelen
- vanwege de toepassing van dit type kolkwand, kenmerkend voor de provincie Groningen
- vanwege de markante en beeldbepalende ligging

Hoofdcategorie

Weg- en waterbouwkundige werken

Subcategorie

Waterkering en -doorlaat

Functie

Schutsluis

Monumentnummer*: 516179

Status rijksmonument
Inschrijving register* 27 augustus 2001
Kadaster deel/nr 82780/199

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Termunterzijl Eemsdelta Groningen

Locatiennaam Locatieomschrijving
Termunterzijl

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Termunten B 1347

Omschrijving**

Omschrijving

Cilindervormige BRANDSTOFTANK (1930/1931) onder puntdak opgetrokken in geklonken plaatstaal; leuningen van ijzeren T- en buisprofielen; aan de westzijde een ijzeren ladder.

Waardering

Brandstoftank van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een brandstoftank uit 1930/31 in de provincie Groningen
- vanwege de hoge mate van gaafheid
- vanwege de ruimtelijke en functionele relatie met het gemaal

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen Opslag Opslaggebouw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 516180

Status rijksmonument
Inschrijving register* 27 augustus 2001
Kadaster deel/nr 82782/44

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Termunterzijl Eemsdelta Groningen

Locatiennaam Locatieomschrijving
Termunterzijl

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Termunten B 1346

Omschrijving**

Omschrijving

De SPUISLUIS (1906) heeft bakstenen wanden waartussen een bakstenen pijler, alle afgezet met natuurstenen dekstenen; plaatstalen vloer. Tussen wanden en pijler een tweetal stalen stoneyschuiven. De spuirom (niet beschermd) is gelegen aan de oostzijde van de spuisluis.

Waardering

Spuisluis van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een spuisluis uit 1906 in de provincie Groningen
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid
- vanwege de ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen
- vanwege de toepassing van stoneyschuiven
- vanwege de zeldzaamheidswaarde van dit type sluis

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Weg- en waterbouwkundige werken Waterkering en -doorlaat Spuisluis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 516181

Status rijksmonument
Inschrijving register* 27 augustus 2001
Kadaster deel/nr 82782/21

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Termunterzijl Eemsdelta Groningen

Locatiennaam Locatieomschrijving
Termunterzijl

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Termunten B 1347

Omschrijving**

Omschrijving

DOUANEHUISJE (1900/1910) op rechthoekige plattegrond heeft beschoten wanden op een betonnen trasraam en wordt gedekt door een zadeldak waarop niet-originele dakbedekking. In de oost- en zuidgevel een opgeklampte houten deur met tweeruits bovenlicht en ijzeren gehengen. Aan de noordzijde een vierruits venster.

Waardering

Douanehuisje van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarde:

- als voorbeeld van een douanehuisje uit het begin van de twintigste eeuw in de provincie Groningen
- vanwege de vrij hoge mate van gaafheid
- vanwege de ruimtelijke en functionele relatie met de overige complexonderdelen

Hoofdcategorie Subcategorie Functie
Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen Overheidsgebouw Douanehuisje

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument